

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

ของเล่นและการเล่นเป็นสิ่งที่เด็กทุกคนไม่อาจจะปฏิเสธได้ว่าไม่เคยเล่น ไม่ชอบ โดยเฉพาะเด็กและของเล่นเป็นของคู่กัน เนื่องจากของเล่นและการเล่นทำให้เด็กเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน และยังนำไปสู่การพัฒนาเด็กในด้านร่างกายอารมณ์ สังคมและสติปัญญา ดังที่เลขาปิยะอัจฉริยะ (2524, น.18-19) กล่าวว่า คนส่วนมากโดยเฉพาะผู้ใหญ่ มักจะคิดว่าการเล่นของเด็กคือ สิ่งที่เด็กทำเพราะไม่รู้อะไรจะทำอะไร การเล่นจึงมักเป็นเรื่องที่ไร้สาระมากในสายตาของผู้ใหญ่บางคน จากการศึกษาถึงพัฒนาการในด้านต่างๆ และจากการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเล่นของเด็กโดยนักจิตวิทยาและนักการศึกษา ได้สรุปไว้ว่า แท้ที่จริงแล้ว การเล่นมีบทบาทและมีอิทธิพลมากต่อการเจริญเติบโตทางด้านร่างกาย ทางด้านอารมณ์ ด้านจิตใจ ด้านเชาว์ปัญญาและสังคมของเด็ก ทั้งนี้เพราะการเล่นเป็นวิธีการหรือทางที่เด็กจะสร้างประสบการณ์ให้กับตนเองเพื่อที่จะเรียนรู้สิ่งแวดล้อมและสิ่งที่ไม่มีการสอนเขาได้ การเล่นเป็นวิธีการหรือทางที่เด็กจะช่วยให้ตนเองสามารถปรับตัวและเปลี่ยนแปลงความคิดความเข้าใจกับสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ตรงกับความเป็นจริงรอบ ๆ ตัว การละเล่นของเด็กไทยมีประวัติความเป็นมาก่อนสมัยประวัติศาสตร์ กล่าวคือเมื่อมนุษย์รู้จักการนำดินมาปั้นเป็นสิ่งของภาชนะเครื่องใช้ครั้งแรก แล้วพัฒนาให้เจริญมาเป็นลำดับ เด็กเห็นผู้ใหญ่ทำก็มีพฤติกรรมเลียนแบบนำดินมาปั้นเล่นบ้าง สำหรับเด็กที่เจริญเติบโตมาอย่างปกติทั่วไป ก็อาจจะกล่าวได้ว่า ไม่มีเด็กคนใดที่ไม่เคยผ่านชีวิตเด็กมาโดยไม่เคยเล่นอะไรเลย (ธิตินันดา จินาจันทร์, 2555, น.5) การเล่นจึงมีส่วนช่วยในการพัฒนาการเจริญเติบโต และทำให้เด็กมีพัฒนาการที่มีชีวิตชีวายิ่งขึ้น ประสบการณ์จากการเล่นของ

เด็กนำไปสู่การรับผิดชอบตัวเองในวันข้างหน้าเพื่อให้สังคมและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การเล่นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้และส่งผลต่อการพัฒนาการต่างๆของเด็กทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคมและสติปัญญา เนื่องจากวัยเด็กเป็นช่วงที่สำคัญต่อการวางรากฐานและพัฒนาการและบุคลิกภาพ ดังนั้นประสบการณ์ที่เหมาะสมและทำให้เด็กเป็นทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ การเล่นก็เปรียบเสมือนการทำงานของเด็ก โดยเด็กอาศัยของเล่นเป็นเครื่องมือในการเล่น (สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเกษตร, 2547) วัฒนธรรมการเล่นนี้จะเป็นสัญญาตัญญาณที่ติดอยู่ในตัวคนตลอดไปการเล่นของเด็กจึงเป็นการนำเอาการเล่นของบรรพบุรุษของตนเองมาแสดงใหม่อีกครั้ง (สุรสิงห์สำรวม จิมพะเนา, 2550, น. 5) นอกจากนี้การเล่นเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของคนในวัยเยาว์ซึ่งประภาพันธุ์ นิลอรุณ (2526:18) ได้กล่าวว่า การเล่นคือการทำงานของเด็ก หรือการเล่นคือการเรียนของเด็ก และของเล่นพื้นบ้านไทยยังเป็นวัตถุที่สะท้อนภาพวิถีชีวิตของคนไทยในสมัยก่อนเป็นอย่างดี เพราะเป็นการทบทวนประวัติวัฒนธรรม ที่เป็นไปตามสัญญาตัญญาณและชาติพันธุ์ การเล่นเป็นการนำเอากิจกรรมของบรรพบุรุษออกมาแสดงซึ่งสอดคล้องกับกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ (2524, น. 62) ที่กล่าวว่า การเล่นของเด็กนั้นมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาทั้งทางร่างกาย และจิตใจของเด็ก ยิ่งกว่านั้นยังนับเป็นวัฒนธรรมประจำชาติ และยังใช้เป็นหลักฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์และความเป็นอยู่ของประชาชนแต่ละยุคสมัยได้

นอกจากนี้มาลินี จุฑะรพ (2537, หน้า 228) ได้กล่าวถึงของเล่นในจิตวิทยาการเรียนการสอนไว้ว่าถ้าเด็กๆ ได้เล่นของเล่น เครื่องเล่น และเกมต่าง ๆ อย่างเพียงพอ จะช่วยพัฒนาความฉลาด และพฤติกรรมอื่นได้อย่างมาก สิ่งแวดล้อมประเภทนี้ช่วยตรวจสอบด้านบุคลิกภาพของเด็กได้วิธีหนึ่ง นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ความคิด การแก้ปัญหาให้แก่เด็กได้เป็นอย่างดีด้วย การเล่นของเล่นต่างชนิด

ประเภท และคุณภาพ ทำให้เด็กมีความแตกต่างกันในเชิงคุณภาพ ซึ่งปัจจุบันแนวคิดเกี่ยวกับของเล่นพื้นบ้านกับการเรียนรู้ได้รับความสนใจอย่างแพร่หลาย ทั้งนี้ของเล่นและการเล่นเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับเด็กมาช้านาน มีคุณค่าต่อการเรียนรู้และส่งผลต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา เนื่องจากในวัยเด็กเป็นช่วงที่สำคัญต่อการวางรากฐานพัฒนาการและบุคลิกภาพ ดังนั้น ประสิทธิภาพที่เหมาะสม จะทำให้เด็กเติบโตเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพ อีกทั้งการเล่นก็เปรียบเสมือนกับการทำงานของเด็ก โดยเด็กมักอาศัยของเล่นเป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการเล่น

จะเห็นได้ว่าหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546 ต้องการให้เด็กทุกคนที่มีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการตลอดจนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เด็กกับผู้เลี้ยงดูหรือบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาเด็กปฐมวัยเพื่อให้มีโอกาสนำตนเองตามลำดับขั้นของพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลและเต็มศักยภาพด้วยการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการที่ครอบคลุมเด็กปฐมวัยทุกประเภท ยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และวิถีชีวิตของเด็กตามบริบทของชุมชน สังคมและวัฒนธรรมไทย พัฒนาเด็กโดยองค์รวมผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย จัดประสิทธิภาพการเรียนรู้ให้สามารถดำรงชีวิตประจำวันอย่างมีคุณภาพและมีความสุข ประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชนและสถานศึกษาในการพาเด็กทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะและการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

จากหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ได้ส่งเสริมพัฒนาการเด็กผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยโดยถือว่าการเล่นเป็นงานของเด็ก เด็กเรียนรู้จากการเรียนปนเล่น ผลจากการวิเคราะห์พัฒนาการและคุณลักษณะตามวัยของเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 3 ในความรับผิดชอบ พบว่า

ในภาคเรียนที่ 1 ของทุกปีการศึกษา เด็กส่วนมากมีคุณลักษณะตามวัยไม่สอดคล้องกับความต้องการของหลักสูตร (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2546) โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณลักษณะตามวัยด้านอารมณ์ จิตใจ เรื่องคุณธรรมและจิตใจที่ดีงาม ในช่วง 6 ปีแรกของชีวิตเป็นช่วงที่มีความสำคัญที่สุดเป็นระยะที่เด็กสามารถพัฒนาด้านต่างๆได้อย่างรวดเร็วจึงง่ายต่อการเรียนรู้และสามารถส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้ดี ประสบการณ์ที่เด็กได้รับในวัยนี้จะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาชีวิตที่มีคุณภาพต่อไป

ดังนั้นการเล่นเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสิ่งหนึ่งสำหรับเด็กๆนอกจากการเล่นที่ให้ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน อันเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เด็กอารมณ์ดีและเบิกบาน การเล่นของเล่นยังช่วยเสริมความคิดสร้างสรรค์ สร้างจินตนาการและฝึกทักษะในการใช้วัยะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย รวมถึงส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ ของเด็กได้เป็นอย่างดี การเล่นของเล่น ช่วยให้เด็กได้ใช้พลังงานและจินตนาการได้ไม่สิ้นสุด เพราะของเล่นมีวิธีเล่นที่ไม่จำกัด สามารถปรับเปลี่ยนได้ ซึ่งเด็กจะเรียนรู้ซึมซับและปรับตัว ตามความเปลี่ยนแปลงได้เสมอโดยเฉพาะของเล่นที่บ้านที่หาง่าย ราคาไม่สูงมากนัก ถึงแม้ว่าของเล่นที่บ้านจะมีคุณค่า ต่อกระบวนการเรียนรู้ของเด็กแต่ต้องมีข้อจำกัดหลายประการดังต่อไปนี้คือ 1. กระบวนการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับของเล่นและการเล่นได้ลดบทบาทลง เนื่องจากวิถีเปลี่ยนแปลงไปเด็กรุ่นใหม่นิยมซื้อของจากวัสดุสังเคราะห์เพิ่มมากขึ้น และผู้ใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการประดิษฐ์ของเล่นที่บ้านน้อยลง 2. ของเล่นที่บ้านมีความคงทนน้อย เพราะวัสดุที่ใช้ทำส่วนใหญ่มาจากวัสดุธรรมชาติ และวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่น และ 3. ของเล่นที่บ้าน บางชนิดเป็นอันตรายต่อเด็ก เช่น บั้งไฟ หนังสติ๊ก เป็นต้น ในขณะที่ของเล่นมีประโยชน์และสำคัญสำหรับเด็ก จำเป็นที่ผู้ใหญ่ใจดีจะต้องศึกษาและเลือกสรรของเล่นที่เหมาะสมต่อเด็กในแต่ละช่วงวัย ของเล่นบางอย่างอาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุและเป็นโทษ

กับเด็กที่เล่นอย่างคาดไม่ถึง หากผู้ใหญ่ใจดีมองข้ามการเลือกของเล่นที่เหมาะสมให้กับเด็กของเรา

สิ่งที่ประเทศไทยประสบในปัจจุบันคือสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป จากอดีตภาพรวมของสังคมไทยมีลักษณะเป็นสังคม เกษตรกรรม ลักษณะการเล่นของเล่นที่พบนั้นก็จะเป็นในรูปแบบของการเล่นและของเล่นที่เลียนแบบวัฒนธรรม สะท้อนให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของท้องถิ่นนั้น เด็กมักเล่นกับสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติเช่น ใบไม้ กิ่งไม้ เปลือกหอย กะลาดิน หิน ทราย ฯลฯ หรืออาจนำวัสดุหาได้ง่ายในท้องถิ่นของตนเองมาประดิษฐ์เป็นของเล่น สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของผู้ใหญ่รุ่น ปู่ย่า ตายายที่คิดสร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยความรักในลูกหลานของตนโดยแฝงไปด้วยคติแนวคิรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูพร้อมไปกับการถ่ายทอดวัฒนธรรมต่าง ๆ แต่ในปัจจุบันประเทศไทยมีลักษณะเป็นสังคมอุตสาหกรรมมากขึ้น รูปแบบของการละเล่นและของเล่นได้เปลี่ยนแปลงไป จากการละเล่นและของเล่นพื้นบ้านกลายเป็น ของเล่นสำเร็จรูปที่นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มา ประดิษฐ์ทำจากพลาสติกโลหะหรือไม้ที่มีสีสันสวยงาม สะดวกในการหาซื้อมาเล่น รูปแบบ ของเล่นก็เปลี่ยนไปเป็นการเล่นเกมคอมพิวเตอร์เกมกด หรือใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการดูโทรทัศน์ ฯลฯ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้การเล่นและของเล่นพื้นบ้านเริ่มสูญหายขาดการสืบทอด สานต่อ โดยเฉพาะของเล่นพื้นบ้านซึ่งจากการที่ได้ศึกษาและวิเคราะห์งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ ในประเทศไทยระหว่างปี 2520-2556 เรื่อง "สื่อพื้นบ้าน" พบว่างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ "ของเล่น พื้นบ้าน" โดยเฉพาะของ "ของเล่นพื้นบ้านเพื่อสุขภาพ" มีจำนวนน้อยมากงานวิจัยส่วนใหญ่ที่พบนั้นจะศึกษาในเรื่องของ "การละเล่นพื้นบ้าน" ที่มีการเล่นที่ใช้อุปกรณ์และไม่ใช้อุปกรณ์โดยไม่ได้เน้นไปที่ "ของเล่น" โดยตรง หรือไม่ก็เป็นการศึกษาถึงของเล่นสมัยใหม่ข้อมูลที่ เกี่ยวกับของเล่นพื้นบ้านส่วนใหญ่ได้มาจากหนังสือ บทความในวารสาร เอกสารประกอบการสัมมนา ซึ่งไม่เพียงพอในการสร้างองค์

ความรู้แม้ว่าจะมีแหล่งงานสร้างสรรค์ของเล่นเพื่อเด็กไทยอยู่หลายแห่ง เช่น กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่บ้านป่าแดดจังหวัดเชียงราย ชุมชนบ้านหนองหล่ม จังหวัดลำพูน มูลนิธิศรีบุญเรืองเพื่อคนพิการ จังหวัดหนองบัวลำภู พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี จังหวัดพิษณุโลก กลุ่มตะเพียนสานโบลานที่ท้าวาสกรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลองยาว โบลีที่บ้านเอกราช จังหวัดอ่างทอง วาวจุฬาที่บ้านดอนคา จังหวัดนครสวรรค์ซึ่งล้วนแต่เป็นแหล่งองค์ความรู้ที่มีคุณค่าในความเป็นไปได้ในสิ่งที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดคือ การที่มีหลายหน่วยงานและชุมชนเหล่านี้ได้มาแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์และร่วมกันหาแนวทางในการพัฒนา "ชุดความรู้การสื่อสารเพื่อสุขภาพ : ของเล่นพื้นบ้าน (มูลนิธิเด็กเพื่อเด็กพิการ, 2547, หน้า 20)

แม้ว่าปัจจุบันของเล่นสมัยใหม่และของเล่นนำเข้าจะได้รับความนิยมสูงในประเทศไทยและภาคเหนือ แต่ของเล่นสมัยใหม่กลับมีราคาแพง การผลิตที่ไม่ได้มาตรฐาน สารปนเปื้อนเป็นพิษที่เป็นอันตรายต่อร่างกายเกินมาตรฐานกำหนด หรือกระทั่งปัญหาสังคม ตามที่เป็นข่าวตามสื่อโทรทัศน์ วิทยุและหนังสือพิมพ์ ปัญหาเหล่านี้เป็นเสมือนสัญญาณที่บอกว่าเทคโนโลยีสมัยใหม่บางครั้งก็ให้โทษมากกว่าประโยชน์

ดังนั้นของพื้นบ้านล้านนาซึ่งมีประโยชน์ในหลาย ๆ ด้านจะสามารถแข่งขันกับของเล่นสมัยใหม่และของเล่นต่างชาติได้ต้องทันสมัยสวยงามไม่ก่อให้เกิดอันตราย สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ซึ่งของเล่นเหล่านี้ส่วนมากจะมีการดัดแปลงมาจากวัสดุธรรมชาติหรือวัสดุที่หาได้จากท้องถิ่น แต่ก็แสดงออกให้เห็นถึงการสั่งสมความรู้ภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้คิดค้นจากรุ่นสู่รุ่น สามารถเป็นประตูเชื่อมทำให้เห็นร่องรอยอารยธรรมและประวัติศาสตร์ของสังคมล้านนาได้อีก ยังเป็นช่องทางในการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่รุ่นปัจจุบันให้รักษาวัฒนธรรมต่อไป จะ

เห็นได้ว่าของเล่นจึงเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ที่ควรจะได้รับการทำการศึกษถึงความรู้และภูมิปัญญาที่ได้รับการสั่งสมกันมาและกำลังจะถูกกลบเลือนไปอันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากตะวันตกที่มีบทบาทและอิทธิพลในการดำรงชีวิตของคนไทยและสังคมแทนที่วัฒนธรรมล้านนาแบบดั้งเดิม

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะรวบรวมและศึกษาการประยุกต์ใช้ของเล่นพื้นบ้านล้านนา : เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในเรื่องของการสืบสานของเล่นและการละเล่นพื้นบ้านที่ได้นำมาแสดงให้เห็นว่าภูมิปัญญาและเทคโนโลยีพื้นบ้านของไทยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนของเด็กปฐมวัยได้เกิดประโยชน์สูงสุดและก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับท้องถิ่นและยังเป็นการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาที่มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นอย่างงดงาม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา เกี่ยวกับการเล่นและของเล่นพื้นบ้านล้านนา
2. เพื่อประยุกต์และพัฒนาของเล่นเด็กพื้นบ้านล้านนาให้เหมาะสมกับพัฒนาการเด็กปฐมวัย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาเรื่องของเล่นพื้นบ้านล้านนา : การส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย เป็นการศึกษาประวัติและองค์ความรู้เกี่ยวกับของเล่นพื้นบ้านล้านนา โดยการประยุกต์และพัฒนาออกแบบของเล่นพื้นบ้านเด็กล้านนา ให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กแต่ละช่วงวัยให้มีความทันสมัย และของเล่นแต่ละแบบสามารถตอบสนองต่อพัฒนาเด็กทั้ง 4 ด้าน เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา อีกทั้งยังสามารถอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านในการผลิตของเล่นโบราณไม่ให้สูญหายไป โดยกำหนดเนื้อหาในการศึกษาตามความมุ่งของการวิจัยดังนี้

- ประวัติและองค์ความรู้เกี่ยวกับของเล่นเด็กล้านนา
- สภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับของเล่นพื้นบ้านล้านนา
- กระบวนการประยุกต์และพัฒนาของเล่นพื้นบ้านล้านนา

วิธีการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการสำรวจเบื้องต้น สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง สังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยการจัดการกับข้อมูลดิบที่รวบรวมมาได้ เพื่อหาทางที่จะตอบปัญหาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในเรื่องเกี่ยวกับของเล่นพื้นบ้านล้านนา

ขอบเขตพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการวิจัยให้สอดคล้องกับความมุ่งหมาย โดยเลือกพื้นที่ด้วยวิธีแบบเจาะจง(Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์ในการเลือกดังนี้ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ศึกษาในภาคเหนือเพื่อสำรวจประวัติความเป็นมา จำนวนและชนิดของเล่นพื้นบ้าน ของเล่นที่เด็กในปัจจุบันเล่นอยู่ โดยเก็บข้อมูลแบบ 2 ทาง(Two Way) คือ 1. เก็บข้อมูลจากการตามหาอดีตมาหาปัจจุบันโดยเลือกพื้นที่ที่มีการผลิตของเล่น 2. เก็บข้อมูลจากปัจจุบันก่อนแล้วค่อยถามไปถึงข้อมูลในอดีต เพื่อดูความหนาแน่นของแหล่งของเล่นในภาคเหนือในเขตพื้นที่มีประวัติศาสตร์เมืองเก่า และเขตเมืองที่มีทันสมัย เพื่อศึกษาพัฒนาการและการคงอยู่ของการเล่นพื้นบ้านล้านนาและผลกระทบที่เกิดจากการเล่นสมัยใหม่ที่มีต่อเด็กจังหวัดลำปาง

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดลำปาง ผู้ที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับของเล่นพื้นบ้านเด็กล้านนาและของเล่นแบบปัจจุบัน เด็กอายุ 3-12 ปี นักวิชาการ ผู้บริหาร วัฒนธรรมจังหวัดและอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ประชาชนและผู้รู้ที่อาศัยในชุมชนจังหวัดลำปาง กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน

3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป

3.1 กลุ่มผู้สัมผัสและเล่นเป็นประจำ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน

3.2 กลุ่มผู้สัมผัสบางครั้งคราว กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้มี 5 ประเภท

1. แบบสำรวจข้อมูลเบื้องต้น เพื่อสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นที่วิจัยและประเภท/จำนวนของเล่นพื้นบ้านล้านนาที่มีอยู่ในปัจจุบัน

2. แบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 2 แบบ

2.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

2.2 แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

3. แบบสังเกต เป็นการรวบรวมข้อมูลโดยใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ในลักษณะของการเฝ้าดู ศึกษาเหตุการณ์ เพื่อให้เข้าใจในธรรมชาติของสิ่งที่สังเกตหรือพฤติกรรมของผู้คนในเรื่องเกี่ยวกับของเล่นพื้นบ้านล้านนา โดยผู้วิจัยได้แบ่งการสังเกตในการวิจัยออกดังนี้

3.1 แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตและเล่นของเล่นเพื่อให้ได้ข้อมูลละเอียดชัดเจน ประกอบด้วยกระบวนการสามขั้น คือการสังเกต การซักถาม และการจดบันทึก การซักถามในสิ่งที่ไม่เข้าใจจากการสังเกตคือการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ แล้วค่อยจดบันทึก

3.2 แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant Observation) โดยผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตและเล่นของเล่นแต่ผู้วิจัยจะสังเกตรอบ ๆ บริเวณที่มีการผลิตและเล่นของเล่น

4. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นข้อมูลที่ต้องการหาข้อสรุปและความชัดเจน ใช้สำหรับข้อมูลสนทนาในกลุ่มผู้ปฏิบัติ หรือกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง ในการผลิตของเล่นเด็ก คือกลุ่มสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรม กลุ่มอาวูโส ในชุมชน กลุ่มผลิตของเล่นในชุมชน สมาชิกในชุมชน สมาชิกในชุมชน พ่อแม่เด็ก โดยกำหนดผู้เข้าร่วมสัมมนา 8-10 คน ในแต่ละพื้นที่และประเด็นที่ทำการศึกษาวิจัยเพื่อปรึกษาหารือ หาข้อสรุป ในประเด็นเกี่ยวกับประวัติของเล่นพื้นบ้าน สภาพปัจจุบันของของเล่นพื้นบ้าน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยภาพรวม องค์ประกอบ วิธีการผลิต วัสดุที่ใช้ทำ ขนบธรรมเนียม พิธีกรรม ความเชื่อต่างๆ ที่เกี่ยวกับของเล่น

5. การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work shop) ผู้วิจัยใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการสำหรับจัดประชุม เพื่อบูรณาการองค์ความรู้จากผู้เกี่ยวข้อง เช่น กลุ่มสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรม กลุ่มอาวูโสในชุมชน กลุ่มผลิตของเล่นในชุมชน สมาชิกในชุมชน สมาชิกในชุมชน พ่อแม่เด็ก เพื่อปรึกษาหารือ เพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาาร่วมกัน เพื่อหาข้อสรุปแนวทางในการพัฒนาและประยุกต์ อันจะนำไปสู่การออกแบบที่เหมาะสมกับพัฒนาของเด็กแต่ละช่วงวัยของของเล่นพื้นบ้านล้านนา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ การจัดทำการประชุมที่ครอบคลุมประเด็นการวิจัยที่ยังสงสัย ไม่ชัดเจน ในข้อมูลของการวิจัยที่ได้มาในเบื้องต้น เครื่องบันทึกภาพและเสียง สมุดจดบันทึก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เป็นการศึกษาจากเอกสารที่มีการบันทึกเอาไว้หรือมีการศึกษาไว้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับของเล่นที่บ้านล้านนาจากเอกสารและกลุ่มเอกสารต่าง ๆ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Studies) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่ศึกษาวิจัย โดยใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลโดยวิธีการสำรวจเบื้องต้น สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง สังเกตแบบมีส่วนร่วม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ได้ครอบคลุมและสมบูรณ์ตรงกับข้อเท็จจริง ด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ

คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย

ของเล่น หมายถึง อุปกรณ์หรือเครื่องมือที่ใช้ในการประกอบการเล่นของเด็ก เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน

ของเล่นพื้นบ้าน หมายถึง สิ่งของหรือวัสดุที่นำมาเล่น โดยทำมาจากวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เป็นวัสดุจากธรรมชาติหรือสิ่งของเหลือใช้จากธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของท้องถิ่นและสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของสังคมนั้น ๆ ซึ่งของเล่นจะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินกับผู้เล่นและยังให้ประโยชน์ในด้านแนวคิด กระบวนการ หลักการทางวิทยาศาสตร์และยังสามารถพัฒนาแนวคิดด้านต่างๆ ของผู้เล่นให้มากขึ้นด้วย

ของเล่นพื้นบ้านล้านนา หมายถึง สิ่งของวัสดุที่นำมาเล่น โดยทำจากวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่นภาคเหนือ เป็นวัสดุเหลือใช้ที่อยู่รอบบ้านหรือเป็นผลผลิตจากธรรมชาติหรืออาจเหลือใช้จากธรรมชาติในภาคเหนือ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของสังคมนั้น ๆ มาจัดทำเป็นของเล่นให้เด็กไว้เล่น การจัดทำของเล่นให้เด็ก ส่วนหนึ่งเกิดจากผู้ใหญ่ได้ใช้เวลาว่างในการประดิษฐ์

ของเล่นให้เด็ก ของเล่นบางชนิดเป็นของเล่นที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อใช้ประกอบการเล่น

การพัฒนาการของเด็ก หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงด้านวุฒิภาวะของระบบอวัยวะต่าง ๆ และตัวบุคคล ทำให้เพิ่ม ความสามารถของระบบและบุคคลให้ทำหน้าที่ในหลายด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ทำสิ่งที่ยากและซับซ้อนขึ้นได้ ตลอดจนการเพิ่มทักษะใหม่และความสามารถในการปรับตัวในภาวะใหม่ของบุคคลนั้น

เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กชายและเด็กหญิงที่มีอายุ 3-6 ปีในภาคเหนือโดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วงคือ ช่วงที่ 1 อายุ 3-4 ปี และช่วงที่ 2 วัยอนุบาลตอนปลาย 5-6 ปี เพราะเด็กทั้งสองกลุ่มนี้จะมีพัฒนาการที่แตกต่างกัน มีทักษะการใช้ร่างกายและสมองที่แตกต่างกันและเด็กที่มีอายุมากกว่าจะสนใจกิจกรรมอย่างอื่นมากกว่าเด็กเล็ก

องค์ความรู้เกี่ยวกับของเล่นพื้นบ้านล้านนา หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับของเล่นพื้นบ้านล้านนา เป็นงานศิลปหัตถกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดอารมณ์ ความรู้สึก และวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นและมีรูปแบบที่สื่อความหมายในตัวเองภายใต้บริบททางสังคมวัฒนธรรม ของเล่นพื้นบ้าน จึงเป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรมของชุมชน

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น ที่เกิดขึ้นจากการสั่งสมประสบการณ์และถ่ายทอด สืบต่อกันเป็นระยะเวลายาวนาน เพื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างสมดุล

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ทราบถึงการถ่ายทอดวัฒนธรรมประวัติความเป็นมา สภาพ
ปัจจุบันและปัญหา เกี่ยวกับการเล่นและของเล่นพื้นบ้านล้านนา และ
องค์ความรู้เกี่ยวกับของเล่นพื้นบ้านล้านนา

2. สามารถประยุกต์และพัฒนาของเล่นเด็กพื้นบ้านล้านนาให้
เหมาะสมกับการเด็กปฐมวัย